

Kormos Macbethje

Vegyük-e a koronát?

Amikor Shakespeare Macbethje a színe lép, még nincs benne semmi zsarnoki. Talán csak egy kicsit jobban örül a győzelemnek, mint társa, Banquo, talán csak kicsit jobban érdekli a jövő. A JATE Klubszínpad Macbeth előadása a végén kezdődik: a címszereplő és Macduff párbajával. S amint Macduff győz, s ledöfi Macbethet, neki egy pillanat alatt lejátszódik újra az élete. Ez a hosszú pillanat az előadás, Macbeth képzete.

Kormos Tibor, az előadás rendezője nem hagy kétséget a dolgok kimeneteléről. Azonnal megmondja, mi lesz a játék vége. Nem az eredmény izgatja, hanem a mechanizmus. Egy ember és a hatalom viszonya. A három boszorkány azonos a Ladyvel, hiszen ugyanazt képviselik: a legtitkosabb, tudatalatti vágyukat. *Hasonló indulatok mindannyiunkban léteznek mélyen elásva, s léteznek jó indulatok is.* Az irtóztató az, hogy a hatalmat megízelve, hogyan valóítja meg egy ember saját lehetőségeinek legrosszabb konstellációját. Csak az első lépés szabad, utána minden további kényszerű. Többé nincs választás. Ha a koronát gyilkossággal szerezzük meg, megtartásához folyamatos gyilkolás szükséges. A hatalom lényegéből fakad, hogy aki megszerezte, többé nem akarja

elveszíteni. S a megtartás lassan fontosabb lesz a becsületnél, a szeretetnél, a teljesítménynél, s lassan fontosabb lesz, mint az élet maga. Ebben az értelemben Macbeth felettebb hasonlít a pozitív hősökre, hiszen ő is életét teszi föl.

Az előadás legfőbb erénye, hogy világos alapgondolatot talált, s ezt meglehetősen következetességgel viszi végig. A személyiségtorzulás fokozatait nagy fantáziával ábrázolja. Kiváló például a törmonológus megoldása. A fegyvert, mely a Macbeth látomásaként jelenik meg a királyölés előtt, most a három Lady nyújtja feléje a lelőgő hálók között bújócskázva.

Mivel a történet Macbeth álmoképe, ő mindvégig a színen van. Bicskey Lukácstól fizikailag sem kis teljesítmény, hogy végig bírja koncentrációval, kifejezőerővel. Az amatőr előadásoknak régi problémája, hogy nehéz találni elég jó színészeket. Ebben a produkcióban is éles a különbség. A többi szereplők inkább csak betöltik funkciójukat. Pontosán, kidolgozottan játszanak, de keveset adnak az előadásához. A három boszorkány-Lady szerepeknél a legfeltűnőbb a hiány, hogy nem sikerült elég izgalmas színésznőket

találni. A végzetserű titokzatosságot leginkább Gadó Klára érzékelteti. A színészi játékot egyébként a premieren általános túlfeszítettség jellemezte. Hiányoztak a nyugvópontok, ahol néző s színész megpihenhetne, átgondolhatná az addig történeteket. Így kevésbé érvényesül a színházi előadások egyik fontos hatáseleme, a kontraszt. Ezt a problémát azonban a folyamatos játékos remélhetőleg megoldja.

Amikor az előadás ismét eljut a párbajig, s Macduff ismét leszúrja Macbethet, a három nő lassan áthúzódnak őhozzá, közrefogják, s ugyanaz a körtánc kezdődik, mellyel az elején Macbethet kerítették hatalmukba. Nincs pozitív hős. Nem szerezhetjük meg a koronát, mert ő szerez meg magának minket.

M. T.

Tegnap lapszámunkban közöltük, hogy a JATE-klubban megnézhetik a JATE Klub-színpad előadásában az új Macbethet. Most csak az figyeljen, aki lemaradt róla vagy szeretné még egyszer megnézni, mert ma este 9 órától ismét lesz előadás a tegnapi helyszínen.

Szerződés kronológiára

Tegnap délben a Városházán Ványai Éva alpolgármester aláírta azt a megbízási szerződést, amely szerint 1992. május 21-ére, azaz Szeged napjára a JATE Történelmi Tanszékének nyolc szakmunkatársa elkészíti Szeged történelmi kronológiáját. A körülbelül 100-110 oldalnyi anyag évszámok szerint felöleli majd a város történetét egészen a kezdetektől 1944-ig.

A Magyar történelmi kronológiát 1979-ben adták ki, de

ez idáig városi szintű áttekintés még nem készült, a szegedi lesz az első. A könyvet tízezer példányban nyomják, ám ebből 3500 példány az ötkötetesre tervezett Szeged monográfia mellékleteként, annak borítójával ellátva jelenik meg. A megegyezés szerint a határidő betartása végett a kéziratoknak ez év december 31-éig kell elkészülniük. A kronológia az önkormányzat, a JATE Történelmi Tanszék és a Somogyi-könyvtár érdeme.

A fotóriporter a színházi feljáróhoz állít bennünket. Ő is Magyarországról érkezett, ő is a táncgyűtéssel. Most igyekszik megörökíteni az eseményt. És miközben arra várunk, hogy kattintson, az az érzés kerít hatalmába, mintha már ezt átéltem volna valahol. De hol? Hát persze, Kecskeméten, szintén a színház előtt. Tél volt, nem lehettem több hét-nyolc évesnél. A fényképezés megrendelésére szánkóval csúszunk le a feljáróról. Kisiklottunk az útestre, az ötvenes évek közepén nem nagyon kellett tartani a forgalomtól. Szemközt ugyanis az ÁVH épülete állt, a helybéliek, ha lehet, elkerülték a környéket.

Kattanás. A fotóriporter elvégezte a dolgát. Betódulunk a váradi színházba. Kísértetiesen hasonlít a kecskeméti. Nincs ebben semmi meglepő, elvégre ugyanazok az építészeti tervek. Fellner és Helmer Bécsből, még a múlt század legvégén. Csakúgy, mint a karlsbadi és a brünni, a pozsonyi és fiúmei, a temesvári és szegedi teátrumot. Vagy a pesti Vigaszínház. Netán az odesszai és a iasi színházat. A típuserv ugyanaz, lám, hányféle változatban kelthető életre, monarchián belül és kívül.

Van még idő a magyarországi táncgyűttes váradi bemutatkozásáig. Kilépek az utcára, hátha megjött Gábor. Nézelődöm. A Szigligeti Színház előtt kiöblösödés, ez a Bémer tér. Jobbra az Astoria, a kávéház ablakai mögött ült a századfordulón Ady szerkesztő úr. Csípős jegyzeteket írt az előadásokról. A színház mögött a róla elnevezett liceum. Hajdanában az Orsolya szüzek zárdája és nevelőintézete. Most Váradi magyar középiskolája. Átellenben kioszk. A gyanús tarkaságú asztaloknál vastagposztos kiskatonák söröznek. A bejáratnál cigányasszony, szatyorból napraforgót árul. Éppen vennék egy zacskónyit, amikor hátulról kéz érinti a vállam. Gáboré.

Ismeretségünk csaknem két évtizedes. Talán barátságunk is lehet mondani. Frissiben végeztem az egyetemet, ifjúsági lapnál dolgoztam. Elküldtek riportokért a román tengerpartra. Bukarestben kaptam egy tolmácsot, hasonló korú újságíró. Székelyföldi születésű, eredetileg fizikus. Olyannyira összeharagítottunk, hogy együtt barangoltuk végig Erdélyt. Eljutottunk Nagyváradra is, ott ismerkedtem meg a diáktársával és barátjával, Gáborral. Egyedül élt akkoriban, egy titokzatos lakásban. A falakon barnás fényképek, a magyar középosztály ünnepi pillanatai, anno 1910. A polcon régi kötetek. Kossuth-iratok, bőrkötésben.

Nagyváradon jártunk

Történelmi dráma

ZÖLDI LÁSZLÓ

Petőfi-költemények, barnában. Jókai és Mikszáth Összes. Ady, minden mennyiségben. Nyíró József-sorozat, már a két világháború közti időszakból, a Szépművészeti Céh halála kötetében. És műszaki könyvek, románul.

Csergével takaróztunk és ábszélgettünk az éjszakákat. Nappal Gábor mérnökösödött. Szabad idejében kidolgozott egy szótárfélt, románról magyarra fordította a vegyipari szakkifejezéseket. Ha valamelyik magyar munkás anyanyelvén fordulna hozzá, hát szabatos magyarsággal válaszolhasson neki. Főnökei elnézték a hóbortot. A veszélyes üzembem emberek sorsa múlhat azon, hogy a munkás pontosan érti-e a mérnök utasítását. Magyar sovinizmust, mi több: irredentizmust gyanított benne. Most, 1991 májusában, a verőfényes váradi folyóparton félszeg mosollyal mondja rég nem látott barátom, hogy akkor bizony rászálltak a szekusok. Aztán még néhány sor.

Nem dicsekszik. Nem is nagyon részletezi a vele történeteket, amelyekről tudunk annyit, hogy egy darabig békén hagyjuk. Kár lett volna kitenni annak, hogy egy magyarországi újságíró miatt zaklassák. Különben is, a hatóságok időközben betiltották, hogy magánháznál szálljunk meg. Ha riportúrunk jártam Erdélyben, szállóban laktam, mindig a legdrágább szobában. A külföldiek számára rendszeresített elektromos poloskák között. Hébe-hóba összefutottunk Gáborral, az utcán, persze. Elmondta, hogy kirúgták az állásából. Hogy nehezen él. Hogy történelmi drámákat ír, ezek egyike-másika Váradi múltjában játszódik. Hogy elhelyezkedett, kutatóintézetben dolgozik. Hogy megnősült, gyerekek születet, egy fiú. Hogy könyve jelent meg. Küldött is egy dedikált példányt, tetszett, írtam róla. Üzent, hogy tud rólam, hallott a rádióban. Nem jó a hangom, de elgondolkozott a mondandómon. Ha arra járok, föltétlenül keressem meg.

Most végre arra járok. És miközben hallgatom Gábor, fél szemmel a Körös-parti sétány, úgy ahogy itt mondják: a cselédsztány vasárnap délutáni forgalmát

Pedig **Umberto Giordano** operájában sem épp jelentéktelen dolog folyik, jelesül a nagy francia forradalom. Mely szokás szerint fölfalja gyermekeit, többek között André Cheniert, a költőt, ki valóságos történelmi figura, s kivégzésének ötlete sem a librettista, hanem valamely akkori hatalmasság „leleménye”.

A tévének is volt egy ötlete, hogy tudnillik a közvetítést vasárnap este 11 körül kezdi. Erre nyilván azért kerül sor, mert ez a két óra eredetileg nem itt szerepelt a tervekben. No de a késői időpont bizonyára egyetlen vérbeli operarajongót sem riasztott el, s velem együtt nyilván sokan dacoltak az éjszakával.

Ez egy régi előadása a Scalának, mesélte **Marton Éva** a szünetben, kicsit muzeális. Az előadás látható részéből csak a hatalmas díszlet-elemek grandiózus mozgása kellette föl a figyelmet. Úgy, tűnik, ez Milánóban divat, a nemrégiben közvetített Aidában is ezzel operáltak. Volt viszont ebben a folyamatos, gigantikus építkezésben egy felejthetetlen mozzanat. Az első felvonás végén az arisztokrata bál lassan leereszkedik, eltűnik a színpad szintje alatt, miképpen valóságosan is *letűnt* ez az osztály a forradalomban.

Az előadást a három főszereplő miatt volt érdemes nézni. Chenier ugyanis **José Carreras** volt, még a betegsége előtt, remek hangban. Ha egy spanyol tenor énekel, a hangsor mindig érzéki szépséget kap, a szüneteket, hangsúlyokat, a dallam belső viszonyait a szenvedély szabja meg, és magas hőfok hevíti. Véleményem szerint ebben különböznek ők leginkább az olaszoktól, akiknek

Kétszer is műsorra tűzte a tévé a hétvégén az **André Chenier-t**. Szombaton délután részleteket adott az operából, és okos emberek beszélgettek róla, vasárnap este pedig a teljes művet végighallgathattuk, a milánói Scala 1985-ös előadásának felvételét. Mintha vezeklés lett volna ez a duplázás, hiszen a közvetítés egyszer már – úgy két hete – szerepelt a programban, de valami jelentőségteljes politikai esemény kizsírította a képernyőről.

éneklését az átélésen túl valami hihetetlen értelmesség hatja át. Carreras talán még Domingónál is nagyobb mestere ennek a hatáskeltésnek. Bár ezen az estén talán egy-két fokkal alacsonyabban égett, áriái remekül sikerültek, a számára nem mindig problémátlan magas hangok biztosan, fényesen csengtek. Azt meg persze lehetetlen szavakkal érzékeltetni, micsoda öröm és szeretet sugárzik az olyan frázisaiból, mint például az első ária híres „*Ecco la bellezza della vita!*”-ja („*Íme az élet szépsége!*”) **Marton Éva** volt Maddalena. Híres szopránunk tökéletes hangi kondícióban, perfekt színészi eszközökkel kellette életre a különös lány figuráját, ám művészi, hang (és testi) alkathoz úgy érzem, a nagy heroinák közelebb állnak. Az én favoritom azonban **Piero Cappuccilli**. Félve írtam volna le, hogy nekem ebben az előadásban bizony jobban tetszett, mint két nemkevesé hírneves kollégája, ám a Scala közönsége segítségemre sietett. Nagy monológja, a *Nemico della patria* után ugyanis – nem akarok túlozni – legalább négyszer olyan hosszú ünneplést kapott mint bárki más. Körülbelül egy teljes percig zúgott a taps, röpködtek a bravók, ami nyílt színen hihetetlenül hosszú idő, én magam hasonlókat sohasem tapasztaltam. Igaz, ilyen suggesztív, ökonimikus előadást sem.

A baritonsláger szinte végig piano énekelte, szorongó, nyugtalanító hangon. Csak az ária végén, a nagy dallamban használt fortét. **Cappuccillinek** egy sor olyan számszerűsíthető adottsága van, mely a világon egyedülálló. Hangjának terjedelme hatalmas, az a magas a-k, bé-k birodalmában is könnyedén, erőteljesen szól. Légzéstechnikája lélegzetelállító, olyan frázisokat énekel egyszuszra, amelyek közben jó baritonisták is legalább kétszer vesznek levegőt. Az apró termetű férfi torkából nagy erejű voce szól, játszva képes megbirkózni a legnagyobb zenekari tultival is. Mégsem ezt csodálom benne leginkább. Ami számomra őt kivételes rangra emeli, az a „spiritusz”, amely éneklését mindig jellemzi. Ez a profán kifejezés nem hangerőt jelent, nem is azt, amit az „izzó szenvedély” közhehlyével szoktunk jellemezni. Nála minden megszólalás – kaland. Úgy játszik a szerep frázisaival, ahogy első felvonásban a tollsöprével. Meglendíti, majd egy könnyed kört rajzol, magasra tartja, majd könnyedén leejti. Nem művészi nagyságrendi, hanem alkati értelemben mondom: tanítványok nagy művész.

Dúl a vita a tévé körül, jök-e a reformok, használt-e az átszervezés, javult-e a műsor. Nos, ha önzően az operára koncentrálnak, ott javult. Szerdán a Veronai Arénából hallhattunk koncertet, vasárnap a Scalából Chenier. Nagyszerű, hogy a világszínvonalat mindenki a saját készülékén ellenőrizheti. S ha egy kicsit még tovább gondolkozunk a Szabadság téren, talán namsokára magyar előadásokat is közvetítenek majd.

MÁROK TAMÁS

ugyanúgy negyven százalékot kapott, mint az országsszerte egyeduralkodónak számító Hazafias Nemzeti Front? Lehet, hogy a váradi románok egy része is a magyarokra szavazott? Vagy egyre több ember meri vállalni a magyarságát?

A vár környékén járunk. Mostani, leromlott állapotában is emlékeztet arra, hogy egykoron Erdély kapukulcsának tekintették. A Királyfi bástyánál birkák legelésznek, odébb tizenévesek fociznak. A teknősbéka formájú erődítményt Gábor úgy ismeri, mint a tenyerét. Gyerekkorában naphosszat bóklászott az öt sarokbástya között, a kétemeletes kaszárnya udvarán. Diákkorában hónapokon át böngészte Bunyitay Vince helytörténet és Károlyi Árpád diplomáciatörténet múlt század végi tanulmányait. Aztán, a hetvenes évek végére, meg is írta a drámát Váradi elfoglalásáról.

A hatodik ostrom a bukaresti nemzetiségi kiadó, a Kriterion Forrás sorozatában jelent meg. Eddig egyetlen romániai magyar színház se mertte bemutatni. Pedig „csak” azokat a pillanatokat idézi föl 1660 nyarából, amikor Ali basa hatvanezres hadával megkezdte a vár ostromát. Másfél hónapnyi, elkeseredett harc után a háromszázra fogyatkozott védősereg kitűzi a fehér zászlót. A török vezér elfogadja a megadás feltételeit, a darab utószavából idézek: „mindenki azt vihette magával, amit akart, mindenki arra vette útját, amerre jölesett neki”. Mégis – teszi hozzá a drámaíró – „az életre ítélték döntő hányada, vállalva a török hódoltság minden terhét, inkább helyben maradt...”

Az utolsó betűhöz három beszédes pontot illesztett Gábor. Ezért aztán nem is kérdezem tőle, mi tartja még mindig a szülővárosában, amikor oly sokan elmentek már. Visszaérünk a színházhoz, kezdődik az előadás. És miközben a magyarországi táncgyűttes vendégjátékát nézzük, föltűnik, hogy mit mondott reggelinél a váradi magyar társulat vezetője. Végre talán műsorra tűzik Gábor történelmi drámáját. A városban tett séta nyomán sejtem is, hogy miért.